

AKTA WIZYTACYJNE Z WIEKU XVIII–XIX KLASZTORU KAMEDUŁÓW W POŻAJŚCIU

Streszczenie

W 1664 r. ufundowany klasztor w Pożajściu przez kanclerza Wielkiego Księstwa Litewskiego Paca został wpisany do polsko-litewskiej prowincji kamedułów. Istniał już w niej tryb dotyczący wizytacji klasztorów tej kongregacji. Zgodnie z nim eremicy prowincji mieli być odwiedzani co roku przez mnichów prowincjonalnych z najwyższej rangi – wikariusza generalnego z dwoma asystentami. Zgodnie z praktyką kongregacji analogicznie we Włoszech takie wizytacje odbywał mnich klasztorny zajmujący najwyższe stanowisko – ojciec Major z dwoma wizytatorami. Od czasu do czasu (w XVIII wieku znane są takie wizytacje w 1742 i 1762 r.) ojcowie majorowie odwiedzali także klasztory w prowincjach Polski i Litwy, ale rzadko to zdarzało się.

O pierwszych wizytacjach w Pożajściu na końcu XVII wieku lub na początku XVIII wieku znamy niewiele. Informacje są zwykle ograniczone do faktu, że wizytatorzy byli obecni. Około 1680 r. ojciec Giovanni Battista Avogadri (Advogari), generalny wikariusz z Wenecji, odwiedził Pożajście, który później pozostawił szczegółowy opis z założenia klasztoru w Pożajściu. W jedynej zachowanej księdze kapituły w Pożajściu przetrwały prawie wszystkie akta wizytacyjne dokonanych w okresie 1717 r. – 1756 r. Pozwalają one dowiedzieć się, jakie wady lub rzeczy do naprawienia zostały zarejestrowane przez wizytatorów i jakie były ugruntowane miejscowe obrzędy i zwyczaje. Te akta wizytacyjne nie są wyczerpujące, rzadko odnoszą się do dóbr materialnych, ale rzeczywiście są przydatne w badaniu historii klasztoru tego okresu.

Po 1795 r. klasztor w Pożajściu został częścią carskiego imperium rosyjskiego i został oddzielony od innych klasztorów prowincji polsko-litewskiej w III rozbiórce Rzeczypospolitej Dwoch Narodów. Kontakt, komunikacja pomiędzy klasztorami jeszcze trochę odbywała się, ale więzi jednak zostały znacznie osłabione. Regularna wizytacja eremu w Pożajściu już nie była możliwa. Od tego czasu do samego zamknięcia klasztoru w 1831 r. nadzór eremu w Pożajściu został powierzony diecezji wileńskiej. W tej księdze z okresu lat 1795-1831 opublikowano pięć akt wizytacyjnych, których teksty przetrwały. Zostały one wypisane w 1797 r., 1804 r., 1819 r., 1821 r.

oraz w 1831 r. Spośród nich jak dotąd opublikowano tylko najwcześniejszy z 1797 roku. Zakres tych akt jest bardzo zróżnicowany, niektóre bardzo obszerne i informacyjne (1797 r. i 1821 r.), inne krótsze, zawierające często powtarzające się informacje i niektóre tylko uzupełniane. Te akta wizytacyjne, w przeciwieństwie do poprzednich wypisanych w XVIII wieku, dostarczają mniej informacji na temat życia zakonnego - niezależnie od tego, czy rządzą nimi reguły i konstytucje, jakie są naruszenia i co należy poprawić w życiu codziennym. Jednak w tych aktach wizytacyjnych odnajdujemy szczegóły nie tylko o mnichach w klasztorze, ale także o ołtarzach i obrazach w kościołach, a także o tym, ile okien lub drzwi znajduje się w pomieszczeniach pomocniczych, jakie naczynia lub narzędzia są przechowywane w folwarkach. Niektóre akta wizytacyjne zawierają informacje o bibliotece klasztoru, archiwum, poniesionych stratach i szkodach. Dostarcza to użytecznych informacji nie tylko o życiu zakonnym, ale także o działalności gospodarczej, tradycjach i życiu codziennym. Publikacja wizytacji klasztoru kamedułów, można się spodziewać, pozwoli zapewnić lepszy wgląd w historię klasztoru, i jest uzupełnieniem opisów Pożajścia, opublikowanych już w publikacjach, wypisanych przez różnych podróżników z XVIII-XIX stulecia.